

§ 8. Англія і краіны Скандынавіі ў X—XIII стст.: новыя дзяржавы Еўропы

Успомніце. 1. З дапамогай карт (форзац 1, с. 11) вызначыце, якія плямёны рассяліліся на тэрыторыі Брытаніі падчас Вялікага перасялення народаў.
2. Што азначае выраз «Васал майго васала — не мой васал»?

Вы даведаецеся. Гэтыя ваяўнічыя чужынцы заўсёды прыплывалі на караблях з драўлянай галавой дракона. Нават упамінанне пра гэтых людзей выклікала страх у жыхароў многіх краін Еўропы. Еўрапейцы былі зацікаўленыя: «Хто гэтыя людзі, з якой яны краіны? За якія грахі Гасподзь наслаў іх на нас?» Дык хто ж гэтыя грозныя людзі на караблях? Які след яны пакінулі ў гісторыі?

1. Паходы нарманаў: вікінгі — пагроза Еўропы. У паўночнай частцы Еўропы жылі германскія плямёны — продкі цяперашніх нарвежцаў, шведаў і датчан. У Заходняй Еўропе іх называлі *нармáнамі* — «паўночнымі людзьмі». Яшчэ ў канцы VIII ст. правадыры і знатныя нарманы збіралі дружыны і адпраўляліся ў паходы на прыбярэжныя раёны краін Еўропы. Устойлівыя і пласкадонныя, з мелкай пасадкай, караблі-дракары нарманаў лёгка слізгалі і па морах, і па рэках. Напады заўсёды былі раптоўныя, яны наводзілі жах на мясцовых жыхароў.

Адкрыцці нарманаў

Нарманы былі ўмелымі мараплаўцамі. Часцей за ўсё нарманскія караблі плавалі ўздоўж берага, каб лёгка схвацца ад штурму. Але здараліся і працяглыя плаванні па акіяне. У канцы IX ст. нарманы адкрылі Ісландыю. На іх мове гэта назва азначала «Краіна льдоў». Праз сто гадоў нарманы адкрылі «Зялёную краіну» — Грэнландыю. А каля 1000 г. грэнландскі пасяленец Лейв Шчаслівы накіраваўся на сваім караблі далёка на паўднёвы захад. Ён дасягнуў пакрытай лясамі цёплай краіны, дзе рос вінаград. Лейв назваў гэты край «Краінай вінаграду» — Вінландам. Гэта быў востраў Ньюфаўндленд каля ўзбярэжжа Паўночнай Амерыкі.

Што дапамагала нарманам здзяйсняць такія доўгія і небяспечныя плаванні?

6, с. 80–82

Удзельнікі гэтых паходаў называлі сябе *вікінгамі*. Пры спадарожным ветры караблі вікінгаў дасягалі берагоў Англіі, Францыі, Германіі, Польшчы і Русі ўсяго за 3—4 дні. Яны дабіраліся нават да Іспаніі, Італіі, Візантыі, арабскіх дзяржаў.

Пасля паходу большасць нарманаў з багатай здабычай вярталася дадому. Але некаторыя з іх сяліліся ў Еўропе на землях, падобных на іх суровы край.

У пачатку X ст. нарманы пасяліліся на поўначы Францыі. Гэта вобласць атрымала назву Нармандыя. Неўзабаве нарманы прынялі хрысціянства, асвоілі французскую мову і мясцовы лад жыцця.

Як вы думаеце, чаму нарманы прынялі французскую мову, норавы і звычаі, а не французы — нарманскую мову, традыцыі і норавы?

2. Дзяржавы Скандынавіі. Паходы нарманаў узбагацілі знаць, прывялі да ўзмацнення правадыроў і дружыннікаў. З’явілася няроўнасць у грамадстве. У выніку ў IX—X стст. узніклі скандынаўскія каралеўствы — *Нарвегія, Данія і Швецыя*. Цяпер правадыры і знаць сталі феодаламі, атрымлівалі даходы з залежных сялян і не жадалі рызыкаваць жыццём у доўгіх паходах. У скандынаўскіх дзяржавах было прынята хрысціянства.

Прасачыце па карце 1 (форзац 1) маршруты паходаў нарманаў (вікінгаў).

У XI ст. Данія, Швецыя і Нарвегія пачалі барацьбу за вяршэнства ў Паўночнай Еўропе. Перамаглі дацкія каралі. Кароль *Канут Вялікі* ў тым жа XI ст. дасягнуў вяршыні магутнасці і стаў каралём Нарвегіі, Швецыі і нават Англіі. Але пасля яго смерці дзяржава распалася.

▲ Вікінг

3. Нарманскае заваяванне Англіі. Каралеўская ўлада.

За сваю гісторыю Брытанскія астравы падвяргаліся многім нашэсцям.

У Раннім сярэднявеччы на востраве Вялікабрытанія англы і саксы стварылі сем сваіх каралеўстваў. Яны ваявалі адзін з адным, а затым і з новымі заваёўнікамі — нарманамі. Толькі ў пачатку Высокага сярэднявечча англасаксонскія каралеўствы былі аб'яднаны ў адну дзяржаву — Англію.

У **1066 г.** на брытанскую зямлю прыйшлі новыя заваёўнікі з поўначы Францыі — з Нармандыі. У бітве пры Гастынгсе іх цяжкая конніца разбіла пяхоту англасаксаў. Англійскі кароль загінуў у баі. Новым каралём Англіі стаў герцаг Нармандыі — *Вільгельм I Заваёўнік*.

У XI ст. каралеўская ўлада ў Англіі была мацнейшая, чым у іншых краінах Еўропы. Каралю падпарадкоўваліся ўсе англійскія феадалы. Кожны з іх даваў манарху клятву вернасці. Для караля не дзейнічала феадальнае правіла «васал майго васала — не мой васал». У Англіі хутка зацвердзіўся феадалізм. Быў праведзены перапіс насельніцтва. Пры гэтым многія свабодныя сяляне патрапілі ў спісы залежных людзей.

Знайдзіце адрозненні ў адносінах паміж феадаламі ў Англіі і іншых еўрапейскіх краінах.

Караблі вікінгаў на габелене ▶
з Байе. На доўгім габелене вытканы
сцэны з гісторыі паходу Вільгельма
Заваёўніка ў Англію. Даўжыня
габелена каля 70 м.

Чым прыводзіліся ў рух гэтыя караблі?
Для чаго пры гэтым выкарыстоўвалася
спецыяльнае вясло?

▲ Кароль Іаан Беззямельны падпісвае Вялікую хартыю вольнасцей. *Карціна XIX ст.*

▲ Англіійскі парламент.
Сярэднявечная мініяцюра

4. Войны англійскіх каралёў.

У сярэдзіне XII ст. англійскія каралі мелі вялікія ўладанні і ў Францыі. Яны хацелі далучыць астатнія французскія землі і стаць яшчэ і каралямі Францыі. Таксама каралі Англіі імкнуліся заваяваць суседнія краіны Уэльс, Шатландыю і Ірландыю. Здаўна ў гэтых краінах пражывалі кельцкія народы. У выніку доўгіх войнаў Уэльс быў заваяваны. У Ірландыі англічанам удалося захапіць толькі ўсходнія землі. Смелыя і мужныя шатландцы адстаялі сваю свабоду.

5. Узнікненне парламента.

Англіійскія каралі вялі частыя войны. Гэта патрабавала вялікіх выдаткаў. Каралі павялічвалі падаткі і жорстка распраўляліся з незадаволенымі. Гараджане пакутавалі ад падаткаў, рыцары — ад самавольства караля. Першымі паўсталі буйныя феадалы. Іх падтрымалі рыцары і гараджане. У 1215 г. паўстанцы перамаглі і прымусілі караля Іаана Беззямельнага падпісаць дагавор — *Вялікую хартыю вольнасцей*.

У ёй кароль зацвердзіў усе патрабаванні паўстанцаў. Цяпер ён

не мог адвольна ўводзіць падаткі і пошліны. Аднак каралі не хацелі выконваць хартыю. Успыхнула новае паўстанне, і кароль зноў пацярпеў паражэнне. Але паўстанцам была неабходна падтрымка насельніцтва. У 1265 г. пераможцы склікалі сход, у які ўвайшлі прадстаўнікі ад буйных феадалаў, духавенства, рыцараў і гараджан.

З прычыны таго, што на сходзе саслоўяў абмяркоўвалі пытанні жыцця краіны і спрачаліся, яго сталі называць *парла-ментам* (слова «гаварыць» на французскай мове гучыць як «парле»). Неўзабаве ўлада караля была адноўлена. Але з гэтага часу парламент стаў склікацца рэгулярна. Ён ператварыўся ў сталую дзяржаўную ўстанову. Падаткі ў Англіі ўводзіліся са згоды парламента.

? *Дакажыце сказамі з тэксту, што ўлада караля ў Англіі была абмежавана.*

Пытанні і заданні. 1. Выкажыце меркаванне, чым былі выкліканы паходы нарманаў. Якія землі падвергліся іх набегам? Чаму гэтыя набегі спыніліся? 2. Складзіце спіс змен у Англіі пасля нарманскага заваявання. Якія з іх вылічыце самымі значнымі? 3. Складзіце план пункта «Узнікненне парламента». 4. Прадстаўнікі якіх саслоўяў уваходзілі ў англійскі парламент? Якія пытанні яны маглі вырашаць?

§ 9. Каталіцкая царква

Успомніце. 1. Дзе і калі ўзнікла хрысціянства? 2. Хто ўзначальваў хрысціянскую царкву на захадзе Еўропы?

Вы даведаецеся. У Высокім сярэднявеччы папы рымскія сталі самымі магутнымі людзьмі ў Заходняй Еўропе. Чаму ж іх баяліся не паслухацца нават каралі? І чаму рыцары, пакінуўшы свае лютыя міжусобицы, рушылі на заваяванне далёкай Палесціны?

1. Раздзяленне хрысціянскай царквы. Як вы ўжо ведаеце, тэрыторыя Заходняй Рымскай імперыі ў канцы V ст. была захоплена варварамі. Візантыя ж адбіла іх напады.